

keskitytään valistukseen, on muistettava, että ei ole olemassa vain yhtä valistusta ja yhtä valistustyylä, vaan useita teemoiltaan, tavoiltaan ja tyyleitään toisistaan poikkeavia valistuksia.

Mikä sitten on teemoiltaan, tyyleitään ja tavoiltaan dominoivaa valistusta ja mikä sen suhde on muihin terveellisyden diskursseihin, onkin vielä kokonaan tutkimatonta aluetta.

Pauliina Aarva

Lapsellista idealismia

Tero Maksimainen yritti luoda ”raittiustyön teoriaa” tässä lehdessä (Alkoholipolitiikka 3/1988), mutta hän näyttää juuttuneen vanhaan virteensä päihtymyksen ilosanomasta: ”päihtykää mutta älkää juoko”. Maksimainen kirjoittaa (s. 149): ”Raittiustyön tavoitteena on siten palauttaa ihmisille se elämän todellisuuden osa, joka nyt on kanavoitu johonkin humalan toiseen todellisuuteen, kaikki ne ilot ja surut, tuskat ja pelot, joilla ei ole kotipaikkaoikeutta tässä kovien ihmisten harmaassa arkitodellisuudessa. Kun ihminen oppii hyväksymään pelkonsa ja ahdistuksensa tasaveroisina ilon ja onnen rinnalla, ne muuttuvat uhkista elämän voimavaroiksi.”

Ei voi muuta sanoa kuin jesus! Psykoterapeutit ja kaiken maailman ammattiauttajat joutuvat kortistoon, kun raittiusväki ryhtyy toteuttamaan Maksimaisen ilosanomaa! Ja lisäksi homman toteuttamiseksi näyttää riittävän se, että ihmiset ”tiedostavat” vieraantuneisuutensa ja ongelmansa Maksimaisen esittämällä tavalla! Sen jälkeen sitä sitten päihdytään elämästä ja muusta mukavasta!

Kutsun tällaista ajattelutapaa ”idealismiksi”, jonka määrittelen tässä hävyttömästi lapselliseksi haaveiluksi. Se voitaisiin määritellä myös ”romanttiseksi raittistyön teoriaksi”, koska romantiikalla tarkoitetaan elämäntähtäystä, joka tähdentää tunne-elämän merkitystä ja joka todellisuutta vieroen viihtyy mielikuvituksessa. Maksimainen on saanut tukea tamperelaisilta raittistyötä mestaroivilta yhteiskuntatieteilijöiltä Tapio Kirsiltä ja Matti Piispalta (Alkoholipolitiikka 1/1988, s. 51–54). Kun kritikoin Jyväskylässä heille Maksimaisen ”ilosanomaa” epäkonkreettisuudesta, sain vastaukseksi: ”Kyllä idealismia tarvitaan”. Kyllä kai, mutta kosketusta todellisuuteen ei sentään pidä menettää!

”Tunneperäisestä älyllisyydestä”

Maksimainen asettaa väärällä tavalla tunteet ja ”kylmän” järjen vastakkain. Todellisuudessa kummankin vastakohtat ovat tunteettomuus ja järjettömyys. Järjen käyttö ja rationaalisuus eivät millään tavalla johda tunteettomuuteen, kuten Maksimainen vihjailee. Järki on yksinkertaisesti menetelmä saada tietoa ajattelun avulla. Näin saadun rationaalisen tiedon lisäksi tarvitaan toki myös empiiristä tietoa. ”Järkevä on se, joka huolellisesti ja tarkasti tutkii ja koettelee kaiken” (Marcus Aurelius). Järjen osatehtävä voi olla myös keinojen keksiminen negatiivisten tunteiden vähentämiseksi. Kognitiivinen psy-

koterapia, joka korostaa, että ihmisten tunteiden liikkeelle paneva voima on ajattelu ja että ajattelua muuttamalla voidaan muuttaa tunnetiloja, sisältää menetelmiä juuri näiden negatiivisten tunteiden vähentämiseksi (ja niiden taustalla olevien irrationaalisten käsitysten poistamiseksi); esimerkkinä mainittakoon Albert Ellisin RET-terapiaan liittyvä ABC-analyysi.

Mutta on väärin luulla, että näiden tunteiden väheneminen samalla vähentää niiden tunteiden voimaa, joita järki ei tuomitse. Voidaan kuitenkin kysyä, tulisiko tunteiden hallita ihmisen elämää enemmän kuin harkinnan ja logiikan. Antiikin filosofi Demokritos määritteli hyvinvoinnin sielulliseksi terveydeksi, jossa järki hallitsee haluja ja intohimoja. Tämä on myös minun järjestykseni: todellista tietoa saadaan vain tutkimalla ja ajattelemalla. Tunteet ilman järkeä — järjen hallintaa — ovat sokeita; elämä, joka on täynnä tunnetta, saattaa vääristää todellisuuden havaitsemista.

”Tunneperäinen älyllisyys” on käsittehirviö, jota ei tarvita. On itsestään selvää, että kognitiot ja emootiot liittyvät yhteen: kognitiiviseen toimintaan liittyy aina myös emotionaalinen tekijä, emootioiden taustalla on kognitiivinen komponentti. Bertrand Russell onkin määritellyt järjellisyuden sisäisenä sopusointuisuutena: ihmislounon eri kerrostumat ja osatekijät toimivat sopusoinnussa eivätkä ole lakkaamatta ristiriidassa keskenään. Tämä edellyttää järjen hallintaa ja kontrollia, mutta ei tyranniaa. ”Tunneperäisen älyllisyyden” käsite on yritys salakuljettaa irrationalismia älyllisyyteen. Neuvostoliittolainen filosofi Evald Iljenkov on määritellyt älyn seuraavasti (1985, 17): ”Älyllä tarkoitetaan tietoa hallita tietoja, taitoa suhteuttaa ne faktoihin ja reaalisen elämän, objektiivisen todellisuuden tapahtumiin, ja ennen kaikkea taitoa hankkia ja täydentää näitä tietoja itsenäisesti.”

Mielestäni tämä määritelmä ei kaipaa mitään tunnelementtia. Myöskään arvoista puhuminen ei edellytä sitä, koska niistä voidaan keskustella täysin rationaalisesti.

Realistinen käsitys raittistyöstä

Keski-Suomen läänin raittistyön työnohjauskoulutuksen yhteydessä syntyi kollektiivisen pohdinnan tuloksena kaaviossa 1 esitetty käsitys raittistyöstä. Raittistyö on siinä esitelty erilaisten vaikuttamiskanavien kautta. Mielestäni tässä hahmotelmassa on ylitetty Tapio Kirsin määrittelemän rationaalisen raittiusnäkömysten rajat ja yhdistetty siihen järkeviä piirteitä kulttuurisesta raittiusnäkömuksesta (ks. Kirsi 1988, 53–54). Tieto – asenne-kanavalla raittistyöntekijä on tiedottaja ja valistaja. Tiedottajana hänen tehtävänsä on jakaa mahdollisimman objektiivista tietoa päihteisistä ja tupakasta sekä yleisemmin terveistä elämäntavoista. Tietoa tarjotaan yksilöiden oman päätöksenteon aineksiksi ja tueksi. Tiedottamisen tulee olla ei-normatiivista. Valistajana raittistyöntekijä puhuu ja toimii terveiden elämäntapojen puolesta sekä vastustaa tupakointia ja päihteiden liika- ja väärinkäyttöä. Valistaminen on normatiivista eli arvoilla varustavaa. Arvoja ei voida kuitenkaan johtaa tosiasioista (ns. Humeen giljotiini); esimerkiksi siitä, että tupakointi on vaarallista, ei loogisesti seuraa, että se on ”paha” tai

TAITO — ASENNE

Terveitä elämäntapoja edistävän ja tukevan informaation esittelyä ja tarjoamista yksilöiden oman päätöksenteon aineksiksi. Uusien ideoiden etsintä ja kokeilu.

- tietoinformaatio
- asenneinformaatio

TAITO

Vaihtoehtojen tarjoamista addiktiokäyttäytymiselle ja ihmisten oman elämänhallinnan tukemista.

- taitoja
- tekemistä
- tiloja

YHTEISKUNNALLINEN VAIKUTTAMINEN

Valvontatehtävä (alkoholiolot ja niiden seuranta).

Alkoholipolitiikkaan vaikuttaminen.

Kunnallispolitiikkaan vaikuttaminen.

”väärin”. Loikkaus faktatiedoista arvoihin ei ole oikeutettu.

Valistajana raittiustyöntekijä voi puhua terveiden elämäntapojen tai jonkin käyttäytymismuodon hyödyllisyydestä tai järkevyydestä seurausten kannalta. Tämä voi tapahtua vaikkapa nk. teknisten normien avulla: ”Jos haluat A:ta, sinun on tehtävä Y!” Eli jos haluat elää terveenä ja pitkään, niin sinun on lopetettava tupakointi. Professori Ilkka Niiniluodon mukaan teknisistä normeista ja arvo-oletuksista voidaan yhdessä johtaa ehdottomia normilauseita. Lauseista ”Jos haluat A:ta, sinun on tehtävä Y” ja ”X haluaa A:ta” seuraa: ”X:n on tehtävä Y!” (Niiniluoto 1986, 74). Näin toimien arvoista voidaan puhua raittiustyössä rationaalisella tavalla.

Taito-kanava merkitsee negatiivisten addiktioiden korvaamista positiivisilla vaihtoehdoilla (seurausten kannalta). Tanssikurssit, ilmaisutaidon kurssit, keskustelutilaisuudet, kerhot, toiminnat nuorisotiloissa jne. edustavat konkreettisesti tätä vaikutuskanavaa. Koko ”päihitteettömän vaihtoehtotoiminnan laaja kirjo” (Kirsi 1988, 54) kuuluu tähän osastoon.

Viimeinen vaikuttamiskanava ”yhteiskunnallinen vaikuttaminen” lienee selvä. Se edellyttää aktiivisuutta ja harkintakykyä. Valitettavasti raittiustyö ei kykene toimimaan kokonaisuutena, raivoraittiit terrorisoivat totaalisella rajoitus- ja kieltoajattelulla rationaalisten esitysten mahdollisuutta. Matti Piispa esittää oivan esimerkin raittiustyön typeryydestä artikkelissaan ”Onko raittiustyöstä mihinkään?” (1988, 144). Erittäin tärkeää olisi erottaa toisistaan kunnallinen raittiustyö ja raittiustyöjärjestö. Edellinen sektori on saanut kärsiä paljon jälkimmäisen kiihkoilusta.

Esittämäni realistinen käsitys raittiustyöstä seisoo tukevasti maanpinnalla. Se on konkretisoitavissa toisin kuin Maksimaisen pilvissä leijuva ”romanttisen raittiustyön teoria”. ”Päihtymyksen ilosanoman” omaksuminen ei ole mikään patenttilääke yksilöpsykologisiin, sosiaali-

psykologisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Täytyisi olla syntymähumalassa hyötyäkseen Maksimaisen patenttilääkkeestä.

Ero Teron ja minun ajatusten välillä on sama kuin ero uskovaisten ja ateistien välillä: edellinen uskoo illuusioihin sokeasti, jälkimmäinen hyväksyy todellisuuden sellaisena kuin se on ja luottaa sen hitaaseen kehittämiseen.

Kirjallisuus

Aurelius, Marcus: Itsetutkiskeluja. Porvoo—Helsinki: WSOY, 1953

Iljenkov, Evald: Opi ajattelemaan oikein. Helsinki: Tutkijaliitto & Kansan Sivistystyön Liitto, 1985

Kirsi, Tapio: Mikä on tämän päivän raittiusaate? Alkoholipolitiikka 53 (1988): 1,52—54

Maksimainen, Tero: Kohti raittiustyön teoriaa. Alkoholipolitiikka 53 (1988): 3, 147—149

Niiniluoto, Ilkka: Tiedon asema informaatioyhteiskunnassa. Kanava 1986:2, 71—78

Piispa, Matti: Elintapojen muutokset ja raittiustyö. Alkoholipolitiikka 53 (1988): 1, 51—52

Piispa, Matti: Onko raittiustyöstä mihinkään? Alkoholipolitiikka 53 (1988): 3, 139—145

Russell, Bertrand: Onnen valloittaminen. Jyväskylä: Gummerus, 1952.

Kari Saari

Ministeri panimoiden juoksupoikana?

Kansliaministeri Ilkka Kanerva on lehtitietojen mukaan karttanut turhaa ryppyotsaisuutta Ylä-Savon Nuorkauppakamarin järjestämissä olujaisissa Iisalmessa avatessaan juhlallisuuksia. ”Kanerva tietää, miksi suomalaiset juovat: se on meidän geneessämme. Ministerin mielestä juoppous on perinnäinen ominaisuus, jota ei pidä paheksua; siinä on paljon hyvääkin. Kuumina kesäpäivinä yhden huurteisen kurkusta alas kumoaminen aiheuttaaakin lähes yli-inhimillisiä ihastuksen karjaisuja ynnä ähkäisyjä suorittajassaan...” Samaan tyyliin on Olvi koko kesän kisailuttanut lehtien lukijoita: ”kenellä hassumpi olvi-ilme, heh - heh...” Ryppyotsaisuuden sijasta onkin suosittu ryppyotsaisuutta. Juhlallisuuksien keskelle kuumaa kesää, jolloin oluen kulutus on noussut lähes neljänneksen, ja vuoteen, jolloin alkoholin kulutus ensimmäistä kertaa ylittää seitsemän litran rajan.

No niin, mitä sitten? Eivätkö kunnan ihmiset saa ikinä Suomessa elää niin kuin etelässä, ilman että heti on joku peräänkuuluttamassa ja napisemassa? Tuskin yksi puhe ketään vahingoittaa tai edes koko kesän jatkuva mainoskampanja (alkoholin mainoskielloista huolimatta). Se on vain hyvä esimerkki sellaisesta kaksoisstrategiasta, joka on erityisesti viime aikoina yhä useammin noussut esiin alkoholipoliittisessa keskustelussa. Sen mukaan suomalaiset voidaan toisaalta jakaa ihmisiin, joiden tulee saada lisää vapautta ja kulutusmahdollisuuksia, ja toisaalta pitäisi löytää yhä tehokkaampia (ja halvempia) keinoja ”pistaa juopot kuriin”. Tätä asetelmaa arvosteli voimak-